

## Force majeure iekļaušana līgumā

Notikumu attīstība pasaulē liecina, ka ģeopolitiskā situācija nepārtraukti mainās, un, tai saasinoties, komercdarbībā novērojamas grūtības izpildīt saistības, kas izriet no noslēgtajiem līgumiem. Līdz ar to aktuāls ir problēmjautājums par līgumsaistību neizpildi būtisku šķēršļu dēļ.

Raksta līdzautors: Kristaps Dortāns, SIA "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns" jurists

Saistību izpildes neiespējamība tiek iedalīta divās grupās: nepārvaramas varas (force majeure) apstākļu iestāšanās, kuru pamatā ir objektīvs šķērslis, kas liedz līgumslēdzējiem izpildīt no līguma izrietošās saistības;

apstākļu izmaiņas, kad no līguma izrietošās saistības faktiski ir iespējams izpildīt, taču saistību izpilde ir nesamērīgi apgrūtinoša un pat netaisnīga. Šajā rakstā iztirzāts pirmais gadījums, kad nepārvaramas varas apstākļu iestāšanās ietekmē līgumsaistību izpildi starp līgumslēdzējiem.

Latvijas tiesību sistēmā pastāv fundamentāls princips, kas noteic, ka tiesiski noslēgts līgums uzliek līdzējam pienākumu izpildīt apsolīto un vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod līgumslēdzējiem tiesības atkāpties no līguma (Civillikuma (CL) 1587.pants). Neskatoties uz to, no minētā principa iespējams atkāpties, piemēram, gadījumos, kad ir konstatējami nepārvaramas varas apstākļi, kas liedz izpildīt no līguma izrietošās saistības.

Lai arī nepārvaramas varas apstākļi Latvijas tiesību aktos nav tieši definēti, tas nebūt nenozīmē, ka līgumslēdzēji uz šādiem apstākļiem var atsaukties tikai gadījumos, kad tie paredzēti līgumā. Tādēļ nepieciešams nošķirt divus gadījumus, proti, kad nepārvaramas varas apstākļi tiek aplūkoti likumiskā un līgumiskā tvērumā.

Likumiskais regulējums

Klasiskā izpratnē, ja līgumslēdzēji neietver līgumā nepārvaramas varās apstākļu klauzulu, tad par šādiem apstākļiem ir atzīstami, piemēram, plūdi, vētras, zemestrīces, karš, acīmredzami un atbilstoši loģikas likumiem liedzot izpildīt saistības. Tomēr iepriekš minētais uzskaitījums nav pilnīgs un katrā pastāvošajā situācijā ir nepieciešams individuāli izvērtēt radušos šķēršļus un to ietekmi uz līgumsaistību neizpildi. Lai spētu veiksmīgi identificēt nepārvaramas varas apstākļu iestāšanos, no Latvijas tiesību aktu sistēmas izriet, ka ir nepieciešams konstatēt šādu kritēriju esamību: apstākļi līguma slēgšanas brīdī pusēm nebija zināmi (CL 1543.pants); apstākļi padara līguma izpildi neiespējamu vispār, nevis tikai vienai pusei (CL 1543., 2147.pants); apstākļi nav iestājušies parādnieka vainas dēļ (CL 1543., 2147.pants);

no šādiem apstākļiem nav iespējams izvairīties vai tos nav iespējams novērst, neraugoties uz visām parādnieka pūlēm (CL 2148.panta 1.punkts, 2234.pants).[1]

Konstatējot visu iepriekš minēto kritēriju esamību, līgumslēdzējam līgumsaistību neizpildes gadījumā ir tiesības atsaukties uz nepārvaramas varas apstākļu iestāšanos pat tad, ja līgumā nav iekļauta nepārvaramas varas apstākļu klauzula.

---

Nepārvaramas varas apstākļu konstatēšana lielākoties vērsta uz līguma izpildes termiņa pagarināšanu, nevis dod līgumslēdzējam tiesības vienpusēji atkāpties no līguma

---

Jānorāda, ka likumiskajā regulējumā nepārvaramas varas apstākļu konstatēšana lielākoties ir vērsta uz līguma izpildes termiņa pagarināšanu vai izslēdz pienākumu atlīdzināt zaudējumus, līgumsodu, nevis dod līgumslēdzējam tiesības vienpusēji atkāpties no līguma.

Tā, piemēram, CL 1657.pantā noteikts, ka parādnieku var atbrīvot no nokavējuma sekām, kad izpildīšana nav notikusi nepārvaramas varas dēļ. Savukārt saskaņā ar CL 1773.pantu zaudējums ir nejaušs, kad tā cēlonis ir nepārvarama vara. Tāpat arī atbilstoši CL 1998.pantam viesnīcnieks neatbild par ceļotāju ienestām lietām, ja viņš pierāda, ka zaudējums ir noticis nepārvaramas varas ietekmē.

CL atrodami arī vēl citi gadījumi, kad, iestājoties nepārvaramas varas apstākļiem, līgumslēdzēju var atbrīvot no civiltiesiskās atbildības līguma neizpildes gadījumā, tomēr šāds uzskaitījums ir ļoti ierobežots.

Līguma izbeigšana

Taču noteiktos gadījumos ir pamats runāt tieši par līguma izbeigšanu, ja iestājušies nepārvaramas varas apstākļi. Piemēram, CL 1589.pantā noteikts, ka vienpusēja atkāpšanās no līguma ir pieļaujama tad, kad tā pamatota ar paša līguma raksturu, savukārt, atbilstoši CL 1663.pantam, ja kreditors parādnieka nokavējuma dēļ vairs nav ieinteresēts līguma izpildīšanā, tad viņš var prasīt tā atcelšanu. Jāpiebilst, ka vienpusēju atkāpšanos pamatot ar pašu līguma raksturu būtu sarežģītāk nekā intereses zudumu nokavējuma dēļ, tomēr tas nav neiespējami. Taču jebkurā no šiem gadījumiem, visticamāk, kāda no pusēm vērsīsies tiesā kaut vai par zaudējumu piedziņu (cenu starpība, iegādājoties līdzvērtīgu preci).

Piemēram, abu minēto gadījumu kontekstā varam aplūkot hipotētisku situāciju, kurā ražotājs nepārvaramas varas apstākļu dēļ nevar izgatavot

unikāla dizaina medaļas 2022.gada Pasaules kausam futbolā, jo aviācijas uzlidojumā iznīcināta vienīgā šāda veida ražošanas iekārta, kas tiks atjaunota tikai pēc Pasaules kausa spēļu beigām, kad šīs medaļas pasūtītājam vairs pierādāmi nebūs vajadzīgas. Kurš šajā gadījumā būs ieinteresēts atkāpties no līguma, bet kurš – to turpināt, var būt atkarīgs no daudz un dažādiem apstākļiem. Taču saprāta balss liek domāt, ka šis patiešām varētu būt pietiekami pierādāms un acīmredzams iemesls jebkurai no pusēm, lai vienpusēji atkāptos no līguma.

Nepārvaramas varas apstākļu klauzula

Vienlaikus jāuzsver, ka līgumslēdzēji līgumā paši var nolīgt noteiktus gadījumus, ko tie uzskatīs vai neuzskatīs par nepārvaramas varas apstākļiem, kas var būt daudz plašāki par nepārvaramas varas likumisko regulējumu. Šādā gadījumā līgumslēdzējiem būs jāvadās no līgumā ietvertās nepārvaramas varas apstākļu klauzulas. Tāpēc, ietverot līgumā šādu klauzulu, līgumslēdzējiem ir svarīgi apsvērt un precīzi aprakstīt visus gadījumus, kas varētu ietekmēt līgumsaistību izpildi, tādējādi paplašinot iespējas atsaukties uz nepārvaramas varas apstākļiem. Tāpat ierasta prakse, veidojot nepārvaramas varas klauzulas, ir paredzēt vienpusēju atkāpšanos no līguma, ja kāda no pusēm nepārvaramas varas apstākļu iestāšanās dēļ nav spējīga izpildīt no līguma izrietošās saistības noteiktu laika periodu.

---

Līgumslēdzējiem ir svarīgi apsvērt un precīzi aprakstīt visus gadījumus, kas varētu ietekmēt līgumsaistību izpildi, tādējādi paplašinot iespējas atsaukties uz nepārvaramas varas apstākļiem

---